

گفت و گو
مارک ج. گازپوروسکی

مؤسسه مطالعات
تاریخ معاصر ایران

گفت و گو و تنظیم: مرتضی رسولی پور

مؤسسه مطالعه تاریخ و معاصر

گفت‌وگو با مارک ج. گازیورسکی

گفت‌وگو و تنظیم: مرتضی رسولی‌پور

ناشر: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

ناظر فنی چاپ: سجاد بهارلو

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران:

تهران، خیابان ولیعصر، شهید فیاضی (فرشته)، نبش

چناران، شماره ۱۵

صندوق پستی: ۱۹۳۹۵/۱۹۷۵

تلفن: ۸-۲۲۶۰۴۰۳۷ وب: www.lichs.org

سفارشات: ۰۹۱۲۹۳۷۵۴۴۰

سرشناسه: گازیورسکی، مارک، ۱۹۵۴-م.، مصاحبه‌شونده
Gasiorowski, Mark J.

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ شفاهی: گفت‌وگو با مارک ج.

گازیورسکی / گفت‌وگو و تنظیم: مرتضی رسولی‌پور.

مشتقات نشر: تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران: ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۶۲ص: مصور.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۳۴-۶۹-۳

وضعیت فهرست‌نویسی: قیفا.

موضوع: گازیورسکی، مارک، ۱۹۵۴-م. — مصاحبه‌ها

موضوع: مصدق، محمد، ۱۳۶۱-۱۳۴۵.

رده: تاریخ — ایران — پهلوی، ۱۳۲۰-۱۳۵۷.

موضوع: تاریخ — پهلوی، ۱۳۲۰-۱۳۵۷ — کودتای ۲۸

مرداد ۱۳۲۲ — بحالت ایالات متحده

شماره افزودنی: مطالعات تاریخ معاصر ایران

پیدایش: ۱۳۹۴ / ۲۲ آ / ۱۵۰۱ DSR

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار.....
۱۵	مقدمه.....
۲۱	پیشینه انوائسی و تحصیلات.....
۲۲	علاقه مندی به تاریخ ایران.....
۲۳	تفاوت دولت مصدق با دولت‌های قبلی.....
۲۳	رابطه ترومن و ایزنهاور با دکتر مصدق.....
۲۴	جدی گرفتن خطر کمونیسم از سوی آیزنهاور.....
۲۸	آمریکاییها باز چه دست‌انگاز سیاه کردند.....
۲۹	آمریکاییها نقش اصلی را در رفتن‌های ۲۰ مرداد داشتند.....
۳۱	ایرانیهایی که در کودتا مشارکت داشتند.....
۳۲	هدف اصلی آمریکا مقابله با کمونیسم بود.....
۳۴	سرسختی مصدق در مذاکرات.....
۳۵	ضعف مصدق در برابر کودتا.....
۳۶	نقشه‌هایی که برای سرنگونی مصدق کشیده شد.....
۳۷	دولت آمریکا اسناد کودتا را نابود کرد.....
۳۹	دلایل، اهداف و جزئیات کودتای تیمسار قهرنی.....
۴۱	دلیل حمایت آمریکا از قهرنی.....
۴۳	کسانی که شاه را در جریان کودتای قهرنی قرار دادند.....
۴۴	اصلاحات ارضی لازم بود.....
۴۵	خواستۀ آمریکا از شاه انجام اصلاحات بود.....
۴۶	رضایت آمریکا از شاه موجب غفلت آنان از تحولات ایران شد.....
۵۱	تصاویر.....
۵۹	نمایه اشخاص.....

پیش‌نقد

نگاهی به تاریخ گذشته ایران معلوم می‌دارد کلام و گفتار اعم از مکتوب و غیر مکتوب، در اساس تلاقی و تعاطی افکار در چارچوب قواعد منطقی و برقرار ساختن دستگاهی از گزاره‌های انتزاعی شکل نمی‌گرفته و در اغلب موارد یکسونگری و پذیرش انفعالی و اقتناعی جای گفت‌وگو و رویارویی فکری را می‌گرفته است. به دیگر سخن اندیشه ورزی مبتنی بر گفت‌وگو در دوره‌های گذشته امری نادر و کم‌نظیر بوده است.

منظور از گفت‌وگو مبادلهٔ صورتی و تفنّن آمیز افکار و اندوخته‌ها نیست؛ بلکه تلاش برای درک و فهم اندیشهٔ دیگران و در صورت لزوم نقد و ارائهٔ آنها به جامعه است و تازمانی که زمینهٔ قابل قبول برای گفته‌ها به وجود نیاید، تصور فهم مسائل و راه‌یابی در یک شکل منطقی و غیر شخصی، عینی خواهد بود. از این منظر گفت‌وگو شیوه‌ای از تفکر است و به عبارت دیگر، تفکر شخصی گفت‌وگویی دارد. فکر یعنی گفت‌وگو با خود، با هستی و با انسانهای دیگر و ذات و گو تنها زمانی امکان‌پذیر می‌شود که افراد و جریان‌ها نسبت به هم انعطاف و گشودگی

داشته باشند. در این حالت طبیعی است که طرفهای گفت و گو رویکرد فرضیه‌ای خواهند داشت؛ به این معنی که طرفین، دیدگاه خود را، حداکثر فرضیه‌ای می‌دانند که با طور مداوم به مذاقه کشیده می‌شود؛ مورد آزمون قرار می‌گیرد و محک می‌خورد. در موضوع تاریخ شفاهی باید توجه داشت که بنیاد هر نوع فعالیت مربوط به این حوزه گفت و گو است. در گفت و گو درونمایه شخصیتها به نمایش گذاشته می‌شود و به داده‌ها نیرو و زندگی می‌بخشد. در یک گفت و گوی مکتوب هر چند مصاحبه‌شونده نمی‌بینیم اما از نحوه سخن گفتن او، به شخصیت او پی می‌بریم و متوجه می‌شویم که گفته و از چه قماش آدمی است.

در یک گفت و گوی موفق سه خصوصیت عمده آشکار می‌شود:

۱. خصوصیات جسمانی و ظاهری

۲. خصوصیات روانی و خلی

۳. خصوصیات اجتماعی و فکری

اصلی‌ترین نقطه عزیمت در بحث مراد از مصاحبه، پرسش است. اهمیت پرسش بالذات است یعنی اگر ما پرسش نکنیم و به سراغ آن نرویم، پرسش به سراغ ما خواهد آمد. پژوهش زمانی شکل می‌گیرد که با سؤال آغاز شود و مواجهه انجام بگیرد؛ مواجهه با کسانی که مثل ما فکر نمی‌کنند. تنها در مجموعه‌های بسته و عنکبوتی است که سؤال و گفت و گو شکل نمی‌گیرد. کسی که موضوعی یا روایتی را مطرح می‌کند نمی‌تواند یک طرفه تنها حرف خودش را بزند و به سؤالات پیرامون آن اعتنا نکند. بعضی عادت دارند فقط خود بگویند و بنویسند

و دیگران فقط گوش بدهند. در چنین حالتی ارتباط با دیگران به وجود نخواهد آمد. لازمه برقراری ارتباط، گفت‌وگوی طرفینی است و یک نظام پژوهشی با نقد و پرسش شکل می‌گیرد.

در گذشته و در نظام آموزشی و حوزه‌ای وقتی که یک سؤال فقهی مطرح می‌شد، اساتید و اشکالات مرتبط و پیرامونی هم در کنار آن مطرح و پاسخ داده می‌شد. بنابراین در یک جامعه سالم نیز توافقه‌ای اجتماعی بر تبادل فکر و گفت‌وگو امکان‌پذیر شده و به تعبیری اندیشه میان ذهنی به شکلی نهادینه صورت می‌پذیرد. رواج گفت‌وگو از طریق چرخشی دیالکتیکی، خرد ارتباطی و تفکر بین‌الذهانی را شکل می‌دهد و در این صورت بیعت هر چیزی بیشتر روشن می‌شود. بی‌توجهی به گفت‌وگو پژوهشهای تاریخی را غنیمت می‌کند و خودگویی به معنی درجای خود بودن و توجه نداشتن به محیط پیرامون و فراموش کردن مخاطب است.

روایتهایی که از زبان راویان در روایت واقع یا رخداد بیان می‌شود یکسان نبوده به‌طوری که برخی متشابه، برخی دیگر متفاوت و گاهی متضاد هستند. در این صورت اظهارات هیچ‌یک از راویان را به‌طور مستقل نمی‌توان «روایت تاریخی» قلمداد کرد؛ بلکه مجموع روایتها و گزاره‌هایی که از روایان به‌رغم درک متفاوتشان بیان می‌کنند چنانچه در کنار هم قرار گیرند در یک نظام مجموعه‌ای و کلیت مطالعه شوند، در آن صورت می‌توانند به‌گونه‌ای حساس و انداموار و مرتبط با یکدیگر «روایت تاریخی» را به دست دهند. تأکید بر یک روایت و نادیده گرفتن روایتهای گوناگون در مورد امر واقع جز تصلب، فروبستگی، امتناع و رکود

اندیشه حاصلی به بار نخواهد آورد. البته غث و ثمین اظهارات راویان همچون گزارشها، اسناد و منابع مکتوب بسیار است و کم نیستند راویان و نویسندگانی که در نظر منافع و مصالح خود به وقایع نظر کرده‌اند؛ با این همه باید بپذیریم که درک درست از تاریخ و هر نوع تبادل فکر و اندیشه در نتیجه گفت‌وگو و برقراری نوعی مباحثه، دماغ‌پزایی و هم‌سخنی امکان‌پذیر می‌شود؛ و باید این سخن را به جان پذیرفت که حتی در نوشته‌ها و حرفهایی که از سر بازپچه نوشته و گفته شده‌اند پندی نهفته است.

در گفت‌وگوی مربوط به تاریخ شفاهی رعایت نکات زیر الزامی است:

الف. رعایت منطق ارتباط در موضوعات گفت‌وگو: در بعضی مصاحبه‌ها متأسفانه این نکته مورد غفلت قرار می‌گیرد. به طوری که هیچ‌گونه نظم و ارتباطی که بتواند موارد را در بیان خاطرات به هم پیوندد وجود ندارد. سؤال‌کننده به هنگام پرسش باید این نظم و ترتیب را رعایت کند تا اگر گاه گاه در پاسخ به هر پرسش در محدوده همان سؤال، جواب دهد و مطالب را به صورت درهم بیان نکند.

ب. داشتن هدف در مصاحبه‌ها یکی دیگر از الزامات برده و گفت‌وگو در هر موقعیت و برای هر مقصود ملزم به داشتن هدف است، در غیر این صورت نتیجه حاصل نخواهد شد بلکه به گفت‌وگویی دوستانه و غیرحرفه‌ای تبدیل خواهد کرد.

ج. هر طرح تاریخ شفاهی بدون پشتوانه مطالعاتی و پژوهشی بی‌فایده خواهد شد.

د. رعایت جنبه‌های فنی مصاحبه مثل یادداشت‌برداری، بهره‌مند بودن از روش و زبان ارتباط، جهت دادن به مصاحبه، نپریدن در جریان توضیحات

مصاحبه‌شونده، توجه داشتن مداوم به او و پرهیز از بی‌توجهی، رعایت نزاکت، پرهیز از بازجویی، رعایت حال مصاحبه‌شونده و دانستن اینکه به چه نحو مصاحبه را پایان دهد و... الزامی است.

ه. مصاحبه‌کننده باید بداند نقش او به عنوان واسطه میان گوینده و شنونده است. هم‌چنین او تاریخ را در جریان گفت‌وگو محقق می‌کند. چنانچه تعلیم دیده و حرفه‌ای باشد، می‌تواند جریان نقل وقایع از سوی مصاحبه‌شونده را طوری هدایت کند که بخاطر اتفاقاتی که سالها به فراموشی سپرده، به هنگام پرسش به آسانی به یاد آورد. براساس‌های او چنانچه به موقع و مناسب باشد، مصاحبه‌شونده به چیزی پاسخ خواهد داد که در غیر این صورت آن را به فراموشی می‌سپرد. و مصاحبه‌فعال می‌تواند عناصر پنهان شده، وقایع گم شده و حلقه‌های مفقود در رخدادها را کشف و آشکار کند.

واحد تاریخ شفاهی مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران از ابتدای فعالیت خود همواره کوشیده خاطرات رجال و شخصیت‌های علمی، فرهنگی، سیاسی و نظامی را که از دوران قاجاریه و پهلوی اطلاعاتی دارند، از طریق مصاحبه و گفت‌وگو ثبت، جمع‌آوری و منتشر نماید. تاکنون بیش از ۱۰۰ مصاحبه و نشریات وابسته به مؤسسه منتشر گردیده است.

کتاب پیش رو و کتابهایی از این دست که بعداً منتشر خواهند شد، مجموعه‌ای از روایت‌های گوناگون و گاهی منتقدانه تعدادی از صاحب‌نظران پیشین عرصه

سیاست و فرهنگ است که هر کدام در تحولات و موضوعات مشترک سیاسی، فرهنگی معاصر ایران دستی و نقشی داشته‌اند.

هدف اصلی از انجام این مصاحبه‌ها دستیابی به اطلاعات، دانش، تجارب و عملکرد مصاحبه‌شوندگان و همچنین ارائه نوعی خاص از کنش متقابل برای رسیدن به واقعیت و تبیین روایت بوده‌است. بخشهایی از هر گفت‌وگو جهت درک بیشتر مطالب، بسط وقایع، به بیان خاطرات شخصی اختصاص یافته، به طوری که مشخص در کانون و محور مصاحبه قرار دارد. در قسمتهایی نیز موضوع به طور مستقیم به مباحثه کشیده شده؛ از این جهت گفت‌وگوها رویکردی تلفیقی دارد و ترکیبی از خاطره و «تاریخ شفاهی» است. برای آن‌که خواننده در حاق موضوع و مطلب قرار گیرد، احساسی گردیده در هر گفت‌وگو، منطق ارتباط رعایت شود؛ افزون بر این در مقدمه هر مصاحبه مختصری از شرح احوال و آثار علمی مصاحبه‌شونده و فضای گفت‌وگو آورده شده است.

در پایان ادای سپاس نسبت به دوستان و همکاران ارجمندی که در مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران دلسوزانه زحمت می‌کنند و با تشویق معنوی، چاپ و نشر این کتاب را سبب گشتند، لازم می‌دانم و برای آن عزیز عزت و دوام کرامت طلب می‌کنم. بمنه و کرمه

تاریخ شفاهی

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران